

نگاهی متفاوت به داوری مقالات توسط همتایان

زینب ابراهیم پور موزیرجی، اکرم ثناگو، لایلا جویباری*

مجله ایرانی آموزش در علوم پزشکی / مرداد ۱۴۰۱؛ ۲۲(۲۱): ۱۵۴ تا ۱۵۵

DOI: 10.48305/22.34

سردبیر محترم مجله ایرانی آموزش در علوم پزشکی

انتشار یکی از مهم‌ترین معیارهای حرفه‌های علمی است و هر محقق از داشتن شکاف در آن قسمت از رزومه خود متنفر است (۱). سالیانه میلیون مقاله از صدها هزار محقق منتشر می‌شود. این مقالات توسط همتایان داوری می‌شود. آیا مقاله‌ای که توسط همتایان داوری شده یعنی مقاله خوبی است؟ آیا داوری توسط همتایان ایده خوبی است؟ از نظر مفهومی، فرآیند بررسی همتا می‌تواند منجر به تحریف نتایج از دیدگاه استفاده‌کننده شواهد شود که شبیه به سوگیری است. سوگیری بررسی توسط همتایان را می‌توان به عنوان نقض بی‌طرفی در ارزیابی یک ارسال تعریف کرد (۲). حتی دیدگاهی وجود دارد که بررسی همتایان قبل از انتشار باید لغو شود. اخیراً در مجله فلسفه علم به این موضوع یعنی تأثیراتی را که چنین تغییری بر ساختار اجتماعی علم خواهد داشت، تغییر ساختار انگیزشی و تأثیرات احتمالی بر رفتار تک‌تک دانشمندان و توجه به آن از منظر پیام‌دگرایی معرفتی پرداخته شده است (۳). علی‌رغم ایجاد نگاهی جدید به داوری مقالات توسط همتایان، اما در حال حاضر رویکردی قابل قبول در سطح جامعه جهانی است و با تأکید دانشگاه‌ها برای تولید مقالات، یکی از مهم‌ترین مشکلات سردبیران نشریات، دسترسی به داوران حرفه‌ای، مقید و وقت شناس است (۴). داوران دو وظیفه عمده دارند: یکی کمک به سردبیر در جهت تصمیم‌گیری آگاهانه در مورد انتشار مقاله و دیگری ارائه انتقادات سازنده به نویسندگان که بایستی با احترام و حسن نیت و کاملاً حرفه‌ای انجام شود و کمک به ارتقای کیفی مقاله نماید. برخی داوران به خصوص افراد تازه کار، ممکن است شناخت کافی از نقش خود به عنوان داور و مهارت‌های مورد نیاز برای انجام یک داوری جامع و عادلانه را نداشته باشند (۵). فرایند داوری از نواقصی مانند تعصب، عدم شفافیت، و حسادت حرفه‌ای رنج می‌برد (۶). به طوری که به عنوان فرآیندی غیرشفاف، جانب‌دارانه و معیوب مورد انتقاد و بحث قرار می‌گیرد (۷). به نظر می‌رسد اکنون زمان آن فرا رسیده است که ارزیابی واقع بینانه‌ای از نقش‌های اخلاقی بررسی همتایان صورت گیرد، حتی بررسی همتای جایگزین با استفاده از فناوری‌های جدید نیز مطرح شده است (۶) و طرح موارد زیر ما را به تأمل در باره کارآمدی داوری‌های آثار علمی وا می‌دارد:

در گفتمان غیررسمی نویسنده با برخی از همکاران دانشجو و اعضای هیأت علمی چنین مواردی مطرح شده است "گاهی اوقات

* نویسنده مسؤول: دکتر لایلا جویباری (استاد)، مرکز تحقیقات پرستاری، دانشگاه علوم پزشکی گلستان، گرگان، ایران. Jouybari@goums.ac.ir

دکتر زینب ابراهیم پور موزیرجی (استادیار)، دانشکده پرستاری بهشهر، دانشگاه علوم پزشکی مازندران، مازندران، ایران. (ebrahimpourmouziraji@gmail.com)

دکتر اکرم ثناگو (دانشیار)، دانشکده پرستاری و مامایی، دانشگاه علوم پزشکی گلستان، گرگان، ایران. (sanagoo@goums.ac.ir)

تاریخ دریافت مقاله: ۱۴۰۱/۳/۱۰، تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۳/۲۴

انگار بر حسب حب و بغض تصمیم گرفته میشه و انصاف و عدالت از بین میره...". "مدت‌ها برای داوری اولیه مقاله‌ام معطل شدم بعد یک سال پیگیری، کارشناس مجله گفته که داور خیلی شکیه و می‌گه بهم توهین شده که چرا تمام کامنت‌هاش اعمال نشده... در صورتی که نظراتی که اعمال نشد ادله علمی آوردیم و خیلی محترمانه متن‌ها رو نوشتیم... ولی انگار داور احساس تسلط خاصی داشت...".

عدم درک صحیح داوران از محدودیت زمانی و حیاتی بودن زمان انتظار برای برخی از نویسندگان به ویژه دانشجویان تحصیلات تکمیلی، سخت‌گیری بیش از حد، نگاه از بالا به پایین نسبت به تولیدات علمی سایرین، انتقادناپذیری و انتظار اعمال تمام نظرات داوری، از انتقاداتی است که در زمینه داوری مطرح شده است. به نظر می‌رسد فرایند داوری که خود می‌تواند با اثر بر تولیدات دانش بر کیفیت سلامت اثر بگذارد، تحت تأثیر عوامل زیادی است و گاهی از فضای حرفه‌ای بودن دور می‌شود. تا حدی که به جای نقدهای سازنده از کار پژوهش و بهبود کیفیت تولیدات علمی، فضایی جهت وارد کردن نقد بر تیم تحقیق می‌شود. این پدیده از طرف نویسندگان به ویژه نویسندگان دانشجوی به دو صورت: داوری همراه با توهین و مغرضانه، داوری اشتباه، نامناسب و پوچ، درک می‌شود.

ساینی (Saini) می‌نویسد هدف از داوری شامل ارزیابی مقالات، قضاوت در مورد نکات مثبت، منفی و کمک به همکار محقق در بهبود کار است. او تأکید می‌کند داوران در حین اظهار نظر در مورد کارشان با نویسندگان مهربان و آرام باشند. زیرا داوری جایی برای ابراز احساسات یا تعصبات شخصی در مورد یک موضوع یا خط فکری و استدلال نویسندگان نیست. بلکه نوعی مسئولیت اخلاقی است. بنابراین، تا آنجا که ممکن است باید با هدف کمک، خدمت‌رسانی و در نظر گرفتن دیدگاه‌های متفاوت صورت گیرد (۸). با توجه به این که داوران بدون پاداش کار می‌کنند و محدودیت‌های زمانی به عنوان یک نقص بزرگ در نظر گرفته می‌شود، مجلات باید به دنبال جایگزین‌های مناسبی باشند که جذب داوران خوب را تحریک کرده و حفظ استانداردهای کیفیت را تضمین کند (۹). پیشنهاد می‌شود جهت بهبود فرایند داوری، ارتقاء نشریات داخلی، افزایش توسعه علم و تولیدات علمی بهتر، علاوه بر این که به موارد علمی و به روز بودن دانش داوران توجه می‌شود، به موارد اخلاقی ویژه داوری نسخه‌های علمی نیز پرداخته شود و در معیارهای انتخاب داوران نیز این گزینه مورد توجه قرار گیرد. البته در این خصوص تدارک کارگاه‌ها و دوره‌های آموزشی مداوم، نظارت مناسب، استفاده از روش‌های تشویقی و انگیزشی جهت بهبود این امر ممکن است کمک کننده باشد.

منابع

1. Stokstad E. The 1% of scientific publishing; 2014. [cited 2022 Jun 28]. available from: URL: <https://www.science.org/content/article/1-scientific-publishing>
2. Haffar S, Bazerbachi F, Hassan Murad M. Peer Review Bias: A Critical Review. *Mayo Clin Proc.* 2019; 94(4): 670-676.
3. Heesen R, Bright LK. Is Peer Review a Good Idea?. *The British Journal for the Philosophy of Science.* 2021; 72 (3).
4. Mohammadi M. [The Peer Review Process for Medical Journal Publication: Problem or Opportunity]. *Journal of Military Medicine.* 2017; 19(4): 315-6.[Persian]
5. Miri MM, Hosseini Zijoud SR.[How to be a professional peer reviewer of manuscripts for medical journals–Narrative review]. *Journal of Military Medicine.* 2017; 18(4):290-8.[Persian]
6. Barroga E. Innovative strategies for peer review. *J Korean Med Sci.* 2020; 35(20):1-12.
7. Ghosal T, Kumar S, Bharti PK, Ekbal A. Peer review analyze: A novel benchmark resource for computational analysis of peer reviews. *PloS one.* 2022; 17(1): 1-29.
8. Saini G. The art of reviewing journal articles and its advantages for reviewers. *European Science Editing.* 2018; 44(1): 8-10.
9. Margalida A, Colomer MÀ. Improving the peer-review process and editorial quality: key errors escaping the review and editorial process in top scientific journals. *Peer J.* 2016; 4: 1-14.